

Οι βιβλιοθήκες των σωφρονιστικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα

Ευγενία Βιλλιώτη^α, Ευγενία Βασιλακάκη^β

^αΑπόφοιτη Τμήματος Βιβλιοθηκονομίας & Συστημάτων Πληροφόρησης, ΤΕΙ Αθήνας, passenger92@hotmail.com,

^βΕπιστημονική & Εργαστηριακή Συνεργάτης, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Αθήνας, evasilakaki@yahoo.gr

Περίληψη

Το παρόν άρθρο σκοπεύει στη διερεύνηση της κατάστασης των βιβλιοθηκών των σωφρονιστικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα, με έμφαση στις ανάγκες που καλύπτουν και στον ρόλο που διαδραματίζουν ως φορείς εκπαίδευσης και σωφρονισμού. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη χρήση της βιβλιογραφικής επισκόπησης και της συνέντευξης. Η βιβλιογραφική επισκόπηση υιοθετήθηκε για τον εντοπισμό και τον σχολιασμό ερευνών στις οποίες περιγράφονται οι λειτουργίες των βιβλιοθηκών των σωφρονιστικών ιδρυμάτων σε χώρες του εξωτερικού και στην Ελλάδα. Οι συνεντεύξεις χρησιμοποιήθηκαν για την καταγραφή των απόψεων των βιβλιοθηκονόμων των σωφρονιστικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα. Πραγματοποιήθηκαν το καλοκαίρι του 2014, απευθύνθηκαν σε 7 από τα συνολικά 27 σωφρονιστικά ιδρύματα της χώρας και παραχωρήθηκαν από τους υπεύθυνους των βιβλιοθηκών. Η έρευνα κατέληξε στο ότι οι βιβλιοθήκες λειτουργούν υποτυπωδώς, δεν απασχολούνται βιβλιοθηκονόμοι, οι κρατούμενοι δεν τις επισκέπτονται συχνά, δεν υπάρχει ικανοποιητική συλλογή τεκμηρίων και παρεχόμενων υπηρεσιών, αλλά ούτε και σαφής συσχετισμός της βιβλιοθήκης με την εκπαίδευση και τον σωφρονισμό. Τέλος, οι προσπάθειες μεμονωμένων ατόμων είναι αυτές που υποστηρίζουν την ύπαρξη της βιβλιοθήκης. Το άρθρο συμβάλλει στο να αναδειχθούν οι προσπάθειες που έχουν πραγματοποιηθεί και πραγματοποιούνται για την ανάπτυξη των βιβλιοθηκών στα σωφρονιστικά ιδρύματα της χώρας, καθώς και στην παρουσίαση των πληροφοριακών αναγκών των χρηστών που οφείλουν να καλύψουν.

© 2015 Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών

Λέξεις-κλειδιά: βιβλιοθήκες φυλακών, σωφρονιστικά ιδρύματα, διά βίου μάθηση, Ελλάδα, συνεντεύξεις

doi:

Abstract

This study aims to investigate the current situation of the Greek prison libraries. Specifically, it focuses on recording the needs and the diverse roles of the libraries and librarians in the correctional institutions. The methods of literature review and interview were employed to meet the needs of this research. The literature review was adopted to identify and present relevant research whereas the interviews were used to explore the librarians' opinions regarding the role and the needs of the Greek prison libraries. The interviews were conducted in summer 2014 with the directors of the 1/3 of the Greek prisons' libraries. It was found that libraries do not operate sufficiently; they are not staffed with librarians; prisoners do not visit them often; the collection and the services provided do not sufficiently meet the needs of the users and, finally, libraries do not meet their educational role. On the whole, the efforts of individuals working in Greek prisons are the reason that keeps the libraries open. This study contributes to providing an insight into the current situation of the Greek prison libraries and to the specific information needs of this unique target group of users.

© 2015 Hellenic Academic Libraries Link

Keywords: prison libraries, correctional institutions, education, Greece, interviews

1. Εισαγωγή

Οι βιβλιοθήκες των σωφρονιστικών ιδρυμάτων αποτελούν έναν εξελισσόμενο τομέα και έχει αναπτυχθεί γύρω τους έντονο επιστημονικό ενδιαφέρον. Σκοπός του άρθρου είναι η διερεύνηση της σημερινής κατάστασης των βιβλιοθηκών στα σωφρονιστικά ιδρύματα στην Ελλάδα. Ειδικότερα, η έρευνα στοχεύει στην παρουσίαση των απόψεων και των εμπειριών των εργαζομένων των βιβλιοθηκών στα σωφρονιστικά ιδρύματα, καθώς και στο πώς αντιλαμβάνονται αυτοί το ρόλο των βιβλιοθηκών ως φορέα εκπαίδευσης και σωφρονισμού.

Η βιβλιοθήκη σήμερα νοείται ως μια υπηρεσία που προσφέρει τη Γνώση με πολλαπλούς τρόπους, σε πολλές ομάδες χρηστών. Επιπλέον, οι σύγχρονες επιστημονικές προσεγγίσεις καθιστούν τις βιβλιοθήκες χρηστο-κεντρικές (user-centered) (Allen, 1996). Οι κρατούμενοι αποτελούν μια ομάδα χρηστών η οποία είναι απομακρυσμένη από τους χώρους των δημόσιων βιβλιοθηκών και, επομένως, χρειάζονται μία βιβλιοθήκη εκεί όπου βρίσκονται, δηλαδή στα σωφρονιστικά ιδρύματα. Έρχονται, επίσης, αντιμέτωπες με συγκεκριμένες πληροφοριακές ανάγκες τις οποίες πρέπει να καλύψουν, όπως, για παράδειγμα, των ανήλικων κρατουμένων που συνεχίζουν την εκπαίδευσή τους ή των κρατουμένων με ισόβια κάθειρξη, οι οποίοι θα χρειαστούν ποικίλο και εναλλασσόμενο υλικό και υπηρεσίες.

Η παρούσα έρευνα συμβάλει στην καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης των βιβλιοθηκών στα σωφρονιστικά ιδρύματα και στην ανάδειξη των προκλήσεων που καλούνται να αντιμετωπίσουν καθημερινά οι βιβλιοθήκες και οι εργαζόμενοι σ' αυτές για την ικανοποίηση των πληροφοριακών αναγκών των χρηστών. Ειδικότερα, συμβάλει στην ανάδειξη της σπουδαιότητας του ρόλου της βιβλιοθήκης, ως φορέα εκπαίδευσης, μάθησης, σωφρονισμού και επιτυχούς επανένταξης των κρατουμένων στην κοινωνία.

Η εν λόγω έρευνα έχει την εξής δομή: Αρχικά, πραγματοποιείται αναφορά στη διεθνή και ελληνική νομοθεσία για τις βιβλιοθήκες των σωφρονιστικών ιδρυμάτων, καθώς και σε έρευνες που αφορούν την καταγραφή και ανάδειξη του ρόλου και των προκλήσεων των βιβλιοθηκών των σωφρονιστικών ιδρυμάτων σε Ελλάδα και εξωτερικό. Εν συνεχεία, περιγράφεται αναλυτικά ο τρόπος διεξαγωγής των συνεντεύξεων, της συλλογής και ανάλυσης των δεδομένων. Ακολουθούν τα αποτελέσματα με τη χρήση πινάκων, κατά το δυνατό, για την παραστατικότερη παρουσίασή τους. Τέλος, σχολιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας με τη σχετική βιβλιογραφία, ενώ παρουσιάζονται προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

2. Βιβλιογραφική επισκόπηση

2.1. Ορισμοί

Οι IFLA & UNESCO (1994) αναφέρθηκαν, σε σχετική Διακήρυξη, στην ανάγκη παροχής υπηρεσιών σε κρατούμενους σωφρονιστικών ιδρυμάτων από τις δημόσιες βιβλιοθήκες, επισημαίνοντας το εξής: *οι υπηρεσίες της δημόσιας βιβλιοθήκης παρέχονται στη βάση της ισότητας στην πρόσβαση για όλους, ανεξαρτήτως ηλικίας, φυλής, φύλου εθνικότητας, γλώσσας και κοινωνικής τάξης. Ειδικές υπηρεσίες και υλικό πρέπει να παρέχονται σ' εκείνους τους χρήστες που δεν μπορούν για οποιονδήποτε λόγο να χρησιμοποιήσουν τις συμβατικές υπηρεσίες και το υλικό, όπως για παράδειγμα τα άτομα με ειδικές ανάγκες, οι ασθενείς που νοσηλεύονται σε νοσοκομεία ή οι φυλακισμένοι.*

2.2. Διεθνής νομοθεσία

Η σημαντικότητα της ύπαρξης και της εύρυθμης λειτουργίας των βιβλιοθηκών των σωφρονιστικών ιδρυμάτων δεν θα μπορούσε να μην αντικατοπτρίζεται μέσα από τη θέσπιση σχετικών νόμων ή/και την έκδοση οδηγιών από διεθνείς φορείς που διαδραματίζουν σημαντικό κοινωνικό και πολιτικό ρόλο. Στο εξωτερικό, έχουν θεσπιστεί νομοθεσίες οι οποίες καθορίζουν την ύπαρξη, την αναλυτική λειτουργία των βιβλιοθηκών των σωφρονιστικών ιδρυμάτων, αλλά και τον ρόλο τους ως φορείς εκπαίδευσης. Παρακάτω αναφέρονται ενδεικτικά κάποιες χώρες, οι οποίες έχουν προβεί στη θέσπιση σχετικής νομοθεσίας για την εύρυθμη λειτουργία των βιβλιοθηκών στα σωφρονιστικά ιδρύματα, αλλά και οδηγίες, καλές πρακτικές και προτάσεις, οι οποίες έχουν συνταχθεί από συλλογικά όργανα της επιστήμης της πληροφόρησης.

Στην Αγγλία, στο Διάταγμα υπ' αριθμόν 4205 ("Prison Service Order 4205") και ειδικότερα στον Κανόνα 33 ("Rule 33") για την εκπαίδευση των φυλακισμένων, περιγράφεται η λειτουργία της βιβλιοθήκης εντός των σωφρονιστικών ιδρυμάτων: *«μία βιβλιοθήκη πρέπει να παραχωρείται σε κάθε φυλακή και, υπό τις οδηγίες της Γραμματείας της Πολιτείας, πρέπει να επιτρέπεται σε κάθε φυλακισμένο να έχει βιβλία από βιβλιοθήκη και να τα ανταλλάσσει»*, όπως αναφέρει η Lara (2010). Επίσης, στην αναθεωρημένη Οδηγία (Instruction) από το Υπουργείο Δικαιοσύνης του Ηνωμένου Βασιλείου περιγράφεται η λειτουργία των βιβλιοθηκών σε σωφρονιστικά ιδρύματα της Αγγλίας και της Ουαλίας ("The Prison Library Service", 2012).

Ειδικότερα, στην υποπαράγραφο 1.3. αναφέρεται ότι: «οι βιβλιοθήκες των φυλακών στην Αγγλία και την Ουαλία συνήθως παρέχονται μέσω της τοπικής Αρχής της Δημόσια Βιβλιοθήκης ή απευθείας από τη διοίκηση (του σωφρονιστικού ιδρύματος)». Στην αμέσως επόμενη παράγραφο 1.4. συνεχίζει ο νομοθέτης, περιγράφοντας πως: «μέρος του σκοπού της βιβλιοθήκης σε φυλακή είναι να υποστηρίζει την επανένταξη (resettlement) των κρατουμένων. Εστιάζει στη βελτίωση του αλφαριθμητισμού και την εξάλειψη άλλων εμποδίων για την αποτελεσματική επανένταξη, ενώ βοηθά τους κρατούμενους για μια πιο ομαλή μετάβαση από την επιτήρηση, στην κοινωνία».

Στην Ιταλία, το νομοθέτημα του σωφρονιστικού της συστήματος με τίτλο «Ρύθμιση του σωφρονιστικού συστήματος και των μέτρων περιορισμού της ελευθερίας» (“Regulation of the penitentiary system and freedom restriction measures”) περιγράφει τη λειτουργία, την πρόσβαση και τη διαχείριση της βιβλιοθήκης (Costanzo, 2003). Αρχικά, αναφέρει πως «η διεύθυνση του ιδρύματος πρέπει να παρέχει σε όλους τους κρατούμενους εύκολη πρόσβαση σε έγγραφα (documents) της βιβλιοθήκης της φυλακής και τη δυνατότητα να διαβάζουν έγγραφα οποιασδήποτε άλλης βιβλιοθήκης ή δημόσιου ιδρύματος που λειτουργεί στην ίδια περιοχή με το ίδρυμα», ενώ, στη συνέχεια εστιάζει σε ζητήματα πρόσκτησης και πρόσβασης, πως «η επιλογή των βιβλίων και των περιοδικών πρέπει να γίνεται με σεβασμό στον πολιτισμικό πλουραλισμό της κοινωνίας».

Σε επίπεδο «καλών πρακτικών» και διατάξεων, αξίζει να αναφερθεί το Εγχειρίδιο Πολιτικής (Policy Manual) της Αμερικανικής Ένωσης Βιβλιοθηκών (American Library Association/ALA), στο οποίο κατηγοριοποιούνται οι ευθύνες και οι υπηρεσίες που προσφέρουν οι βιβλιοθήκες στους κρατούμενους [“Services & Responsibilities of Libraries (Old Number 52.2)”, 2014]. Επιπλέον, η Αμερικανική Ένωση Βιβλιοθηκών, λαμβάνοντας υπόψη το Νομοσχέδιο για τα Δικαιώματα των Βιβλιοθηκών (Library Bill of Rights), το οποίο προάγει την ελεύθερη πρόσβαση στην πληροφορία, συνέταξε μια σειρά κατευθυντήριων οδηγιών αναφερόμενη στο δικαίωμα των κρατουμένων στην πληροφόρηση (“Prisoners’ Right to Read. An Interpretation of the Library Bill of Rights”, 2010). Σε ένα παρόμοιο εγχειρίδιο καλών πρακτικών στον Καναδά, η βιβλιοθήκη των σωφρονιστικών ιδρυμάτων θεωρείται πως έχει παρόμοια λειτουργία με μια δημόσια βιβλιοθήκη (Ings & Joslin, 2011). Σε διεθνές επίπεδο, η Επιτροπή των Υπουργών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην 952η συνάντηση των Εκπροσώπων των Υπουργών προχώρησε στη σύνταξη μιας Σύστασης (Recommendation) για τους Ευρωπαϊκούς Σωφρονιστικούς Κανόνες (European Prison Rules). Η συγκεκριμένη σύσταση αναφέρεται στο ρόλο της βιβλιοθήκης ως φορέα εκπαίδευσης εντός των σωφρονιστικών ιδρυμάτων [«Σύσταση Rec(2006)2 της Επιτροπής των Υπουργών των Κρατών-μελών σχετική με τους Ευρωπαϊκούς Σωφρονιστικούς Κανόνες», 2006].

2.3. Ελληνική νομοθεσία

Όσον αφορά την Ελλάδα, ο ισχύων Σωφρονιστικός Κώδικας της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2776/99) προβλέπει (Άρθρο 20, παράγραφος 6) την ύπαρξη βιβλιοθήκης σε σωφρονιστικά ιδρύματα. Στη συνέχεια, στο πέμπτο κεφάλαιο του Σωφρονιστικού Κώδικα (Άρθρο 37: «Ενημέρωση», παράγραφος 4) αναγράφεται ότι «η αυτομόρφωση των κρατουμένων, συνδέεται με το Σύμβουλο Εκπαίδευσης Κρατουμένων, το οποίο πρέπει να αναπτύσσει βιβλιοθήκη, η οποία μπορεί να είναι και παράρτημα της Δημοτικής Βιβλιοθήκης». Η αμέσως επόμενη παράγραφος του Άρθρου 37 αναφέρεται στην εσωτερική διαχείριση της βιβλιοθήκης από το ίδρυμα, αλλά και στην πολιτική ανάπτυξης της συλλογής της.

2.4. Βιβλιοθήκες Σωφρονιστικών Ιδρυμάτων: Διεθνής βιβλιογραφία

Οι έρευνες που αφορούν την περιγραφή των βιβλιοθηκών των σωφρονιστικών ιδρυμάτων ποικίλουν. Στις Η.Π.Α. έχει εκδηλωθεί σχετικό ενδιαφέρον ήδη από τη δεκαετία του 1970 και του 1980 (Clark, 1983; Wilkins, 1977). Οι βιβλιοθήκες των σωφρονιστικών ιδρυμάτων στο εξωτερικό χρησιμοποιούνται και αναπτύσσονται περίπου 30 με 40 χρόνια, από τη στιγμή που το ποινικό σύστημα συμπεριέλαβε ανθρωποκεντρικές κατευθύνσεις και οι διαδικασίες της «τιμωρίας» (punishment) έδωσαν τη θέση τους στις διαδικασίες του «σωφρονισμού» (rehabilitation) (Lehmann, 1999). Επομένως, και οι βιβλιοθήκες που λειτουργούν στα σωφρονιστικά ιδρύματα αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του σωφρονισμού. Η Lehmann (1999) αναφέρθηκε στη σημαντικότητα του ρόλου των βιβλιοθηκονόμων στα σωφρονιστικά ιδρύματα και παρουσίασε τα βασικά χαρακτηριστικά του. Κατέληξε στο ότι μια τέτοια βιβλιοθήκη χρησιμοποιείται 10 φορές περισσότερο από ότι μια μέση βιβλιοθήκη άλλου είδους (π.χ. δημοτική), ενώ πρέπει να έχει τη μορφή σχολικής ή/και δημόσιας βιβλιοθήκης, με κύριο μέλημα την προώθηση της «αυτομόρφωσης» (self-education) και την παροχή προγραμμάτων εκπαίδευσης. Τέλος, τόνισε ότι ο βιβλιοθηκονόμος οφείλει να έχει υψηλό μορφωτικό επίπεδο και να διαθέτει προσωπικές ευαισθησίες γύρω από την «επανένταξη» (rehabilitation) των κρατουμένων.

Στον Καναδά, οι Curry, Wolf, Boutilier & Chan (2003) διερεύνησαν την κατάσταση των βιβλιοθηκών στα σωφρονιστικά ιδρύματα αναφορικά με το προσωπικό, τους χρήστες, τη συλλογή και τη χρηματοδότηση των βιβλιοθηκών. Διαπίστωσαν ότι δουλεύουν ελάχιστοι βιβλιοθηκονόμοι (8%), ενώ ως επί το πλείστον εργάζονται κρατούμενοι στις θέσεις αυτές (80%). Μερικές βιβλιοθήκες εξυπηρετούν και τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους, ενώ ελάχιστες (6%) δέχονται εξωτερικούς χρήστες, αλλά και τις οικογένειες των κρατουμένων. Δεν παρέχεται πρόσβαση στο διαδίκτυο, αλλά μερικές δανείζουν CD-ROM. Η συλλογή αποτελείται κυρίως από βιβλία, ενώ ακολουθούν περιοδικά και εφημερίδες. Σχεδόν οι μισές βιβλιοθήκες διαθέτουν σχετικά μεγάλες συλλογές (10.000 τεκμήρια και άνω), ενώ η συλλογή εμπλουτίζεται κυρίως με αγορές και με δωρεές και σε λιγότερο ποσοστό με διαδανεισμό μέσω των δημόσιων και δημοτικών βιβλιοθηκών.

Οι White, Halsey, Martin & Jones (2006) επικεντρώθηκαν στην καταγραφή του αντίκτυπου της εφαρμογής των Προδιαγραφών των Βιβλιοθηκών στα Σωφρονιστικά Ιδρύματα (Prison Library Specification) που εκδόθηκε από το Υπουργείο Δικαιοσύνης. Αυτοί επικεντρώθηκαν κυρίως στη στέγαση, το προσωπικό και τους πόρους. Όσον αφορά τη στέγαση, διαπίστωσαν ότι οι βιβλιοθήκες στεγάζονται σε εκπαιδευτικούς ή κοινόχρηστους χώρους. Αναφορικά με το προσωπικό, απασχολούνται βιβλιοθηκονόμοι με καθεστώς μερικής απασχόλησης ή ως βοηθοί βιβλιοθηκονόμοι, αλλά και σωφρονιστικοί υπάλληλοι. Τέλος, επισήμαναν πως η υποχρηματοδότηση των βιβλιοθηκών αποτελεί εμπόδιο στην ανάπτυξη και τη διεύρυνση του ρόλου τους. Στο ίδιο πλαίσιο με τους White et al. (2006), ο Moselle (2007) αναφέρει ότι οι βιβλιοθηκονόμοι των βιβλιοθηκών των σωφρονιστικών ιδρυμάτων αντιλαμβάνονται τον εκπαιδευτικό ρόλο τους, καθώς και το ρόλο τους ως φορέα γνώσης. Οι ίδιοι τόνισαν ότι, ακόμα και πριν την έκδοση των προδιαγραφών αυτών, γνώριζαν ότι ο ρόλος τους είναι εκπαιδευτικός και ταυτόχρονα σωφρονιστικός. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχει ένας έντονος προβληματισμός σχετικά με την κατάλληλη και επαρκή στελέχωση των βιβλιοθηκών με το ανάλογο προσωπικό και τον εμπλουτισμό της συλλογής της βιβλιοθήκης για την εξυπηρέτηση των πληροφοριακών αναγκών των χρηστών. Τέλος, γίνεται ιδιαίτερη μνεία στο ρόλο που διαδραματίζει ο βιβλιοθηκονόμος, αλλά και στη σπουδαιότητα του εκπαιδευτικού του ρόλου.

2.5. Βιβλιοθήκες Σωφρονιστικών Ιδρυμάτων: ελληνική βιβλιογραφία

Στην Ελλάδα, η Βατοπούλου (1994) είναι η πρώτη η οποία αναφέρθηκε στις βιβλιοθήκες των σωφρονιστικών ιδρυμάτων. Ειδικότερα, επικεντρώθηκε στο ρόλο του βιβλιοθηκονόμου, όπως αυτός παρουσιάζεται μέσα από τη διεθνή βιβλιογραφία, ενώ επισήμανε ότι ο συγκεκριμένος βιβλιοθηκονόμος οφείλει να γνωρίζει καλά τις πληροφοριακές ανάγκες του κοινού που εξυπηρετεί για την επιτυχή προώθηση των υπηρεσιών της βιβλιοθήκης. Τέλος, τονίζει και αυτή τον εκπαιδευτικό ρόλο του βιβλιοθηκονόμου και την ανάγκη γνώσης των κατάλληλων εκπαιδευτικών μεθόδων.

Η Οικονομοπούλου (1995) περιγράφει την πρώτη βιβλιοθήκη σε σωφρονιστικό ίδρυμα στην Ελλάδα, τη βιβλιοθήκη του Καταστήματος Κράτησης Νέων Κασσαβέτειας Βόλου. Η βιβλιοθήκη δημιουργήθηκε στο πλαίσιο κρατικών επιχορηγήσεων, διέθετε βιβλιοθηκονόμο, ο οποίος συνεργαζόταν με το δάσκαλο, και παρείχε προγράμματα εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας στους κρατούμενους. Τέλος, ο Σχίζας (2013) επικεντρώθηκε στη διερεύνηση της κατάστασης των βιβλιοθηκών των αγροτικών σωφρονιστικών ιδρυμάτων της χώρας. Ειδικότερα, διαπίστωσε ότι σε όλες υπήρχε εμφανής έλλειψη βιβλιοθηκονόμου και χρηματοδότησης. Αυτές λειτουργούσαν από εργαζόμενους-κρατούμενους και εμπλούτιζαν τη συλλογή τους με δωρεές, ενώ δεν διαδραμάτιζαν εκπαιδευτικό ρόλο. Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, στην Ελλάδα το ερευνητικό ενδιαφέρον είναι περιορισμένο, αν και υπάρχει η σχετική νομοθεσία που καθορίζει το ρόλο και τη λειτουργία της βιβλιοθήκης σε σωφρονιστικό ίδρυμα.

3. Μεθοδολογία

3.1. Συνέντευξη

Η συνέντευξη (interview) θεωρείται ποιοτική μέθοδος έρευνας και αποσκοπεί στον εντοπισμό του νοήματος και των αιτιών στις καταστάσεις που διερευνώνται (Mann & Richards, 2011). Στη συγκεκριμένη έρευνα επιλέχθηκε η ημι-δομημένη συνέντευξη, διότι παρείχε τη δυνατότητα στον ερευνητή της διατύπωσης διευκρινιστικών ερωτήσεων όπου απαιτούνταν. Ειδικότερα, οι ερωτήσεις χωρίστηκαν σε πέντε κατηγορίες, με σκοπό να διερευνηθούν οι επί μέρους στόχοι της έρευνας. Οι κατηγορίες ερωτήσεων είναι οι εξής:

1. Δείγμα, στατιστικά στοιχεία για τους ερωτηθέντες (E1-E5)
2. Στοιχεία για τη βιβλιοθήκη (E6-E15)
3. Στοιχεία για τη συλλογή (E16-E22)
4. Στοιχεία για τους κρατούμενους που επισκέπτονται και χρησιμοποιούν τη βιβλιοθήκη (E23-E34)

Συνολικά, οι ερωτήσεις ήταν 34 και ήταν διατυπωμένες με τέτοιο τρόπο ώστε να μπορούν να δοθούν διευκρινιστικές ερωτήσεις. Οι πρώτες ερωτήσεις αφορούσαν τα δημογραφικά στοιχεία των εργαζομένων της βιβλιοθήκης, αλλά και τη σχέση τους μ' αυτή. Οι ερωτήσεις για τη βιβλιοθήκη (E6-E15) σχετίζονταν με τη χωροταξική κυρίως περιγραφή της, καθώς και τον συσχετισμό της με το εκπαιδευτικό και ψυχαγωγικό περιεχόμενο της συλλογής της. Ειδικότερα, στόχευαν: στην καταγραφή της τυχόν εξωστρέφειάς της μέσα από εκδηλώσεις που μπορεί να πραγματοποιεί και του κοινού στο οποίο απευθύνεται, πέρα από τους κρατούμενους, στην παρουσίαση των υπηρεσιών που προσφέρει, καθώς και στο εάν συνεργάζεται με την τοπική βιβλιοθήκη ή εάν παίζει αυτή το ρόλο της δημόσιας βιβλιοθήκης. Οι ερωτήσεις σχετικά με τη συλλογή (E16-E22) αποσκοπούσαν στην καταγραφή των προσφερόμενων μορφών υλικού, καθώς και των θεματικών κατηγοριών που καλύπτει η συλλογή της. Οι ερωτήσεις που αφορούν στους κρατούμενους (E 23-34) αφενός είχαν δημογραφικό χαρακτήρα, προκειμένου να αναδειχθεί το υπόβαθρο και η «εικόνα» του μέσου χρήστη-κρατούμενου, αφετέρου αποσκοπούσαν και στην καταγραφή των αναγκών των κρατουμένων.

3.2. Συλλογή Δεδομένων

Σε πρώτη φάση πραγματοποιήθηκε μια πρώτη τηλεφωνική επικοινωνία με τα σωφρονιστικά ιδρύματα της χώρας, όπως αυτά παρουσιάζονται στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, για να διερευνηθεί ποιοι υπεύθυνοι βιβλιοθηκών ήταν πρόθυμοι να παραχωρήσουν συνέντευξη. Έπειτα, στάλθηκε μία αίτηση για παραχώρηση συνέντευξης σε 9 σωφρονιστικά ιδρύματα, με το σκεπτικό ότι αποτελούν το 1/3 του συνολικού αριθμού ιδρυμάτων της χώρας, αλλά και επειδή βρίσκονται σε κεντρικές και περιφερειακές πόλεις. Θετική απάντηση υπήρξε από 7 σωφρονιστικά ιδρύματα. Εν συνεχεία, συντάχθηκε και απεστάλη σχετική αίτηση παραχώρησης συνέντευξης προς έγκριση. Η διαδικασία της έγκρισης των αιτήσεων διήρκεσε περίπου 1-2 βδομάδες, διότι έπρεπε να σταλούν στο Υπουργείο Δικαιοσύνης μέσω του Συμβουλίου της Φυλακής για την τελική έγκριση, η οποία συνήθως όριζε ότι η αποδοχή ή μη των συνεντεύξεων ήταν ζήτημα του Συμβουλίου. Τα σωφρονιστικά ιδρύματα που ζήτησαν την αίτηση, παρέλαβαν και μία επιπλέον υπεύθυνη δήλωση για την παράδοση του πρωτογενούς υλικού που θα προέκυπτε. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με τους υπεύθυνους των βιβλιοθηκών μεταξύ Ιουνίου-Ιουλίου του 2014 και είχαν, κατά μέσο όρο, διάρκεια 30 λεπτά (μέγιστος χρόνος συνέντευξης ήταν τα 45 λεπτά και ελάχιστος τα 11 λεπτά).

3.3. Ανάλυση Δεδομένων

Οι συνεντεύξεις καταγράφηκαν μέσω ενός ψηφιακού καταγραφέα, εν γνώσει των συνεντευξιαζομένων και μετά από σχετική συγκατάθεσή τους. Στη συνέχεια, έγινε μεταγραφή σε κείμενο του Microsoft Office Word. Έπειτα, τυπώθηκαν οι συνεντεύξεις και βάσει των ερωτήσεων και των απαντήσεων που δόθηκαν, εντοπίστηκαν οι κύριες θεματικές ενότητες στις οποίες έκαναν αναφορά οι συνεντευξιαζόμενοι. Στη συνέχεια τα ηλεκτρονικά κείμενα αποθηκεύτηκαν σε ένα πρόγραμμα για ποιοτική ανάλυση αποτελεσμάτων, το NVivo.¹ Οι θεματικές ενότητες που προέκυψαν εξετάστηκαν και ελέγχθηκαν μεταξύ των συγγραφέων για την ομοιομορφία και εγκυρότητά τους. Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται οι κεντρικότερες θεματικές ενότητες που προέκυψαν είτε μέσα από τις ερωτήσεις είτε μέσα από τη συχνή αναφορά σ' αυτές από τους συνεντευξιαζόμενους. Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων βασίζεται στις θεματικές ενότητες που προέκυψαν.

¹ http://www.qsrinternational.com/products_nvivo.aspx

Κεντρικές Θεματικές Ενότητες	Αριθμός ερωτήσεων από τις οποίες προέκυψαν
Ειδικότητα	E1
Θέση εργασίας	E2
Κριτήρια επιλογής για απασχόληση στη βιβλιοθήκη	E3
Προϋπηρεσία στη βιβλιοθήκη	E4
Προϋπηρεσία στο ίδρυμα	E5
Χώρος ή έπιπλο	E6
Θέση βιβλιοθήκης	E7
Κριτήρια επιλογής χώρου βιβλιοθήκης	E8
Ύπαρξη βιβλιοθηκονόμου	E9
Υπεύθυνος δανεισμών - ποιος	E10
Μέθοδος οργάνωσης	E11
Εκδηλώσεις	E12
Επιπλέον κοινό	E13
Πολιτική λειτουργίας	E14
Πολιτική λειτουργίας - γιατί όχι	E15
Αριθμός τεκμηρίων	E16
Θεματικές κατηγορίες	E17
Πρόσκτηση	E18
Κριτήρια εισαγωγής υλικού, προτιμήσεις	E19
Λογοκρισία	E20
Ψηφιακή πρόσβαση	E21
Ενημέρωση για νέα αποκτήματα	E22
Φύλο κρατουμένων	E23
Αριθμός κρατουμένων	E24
Εκπαίδευση στο ίδρυμα	E25
Επισκεψιμότητα κρατουμένων, γενικά	E26
Αιτία μη προσέλευσης	E27
Επισκεψιμότητα κρατουμένων, ημέρα	E28
Ηλικίες που προσελκύνονται	E29
Βοήθεια βιβλιοθήκης στην εκπαίδευση	E30
Επιθυμία συνέχισης σπουδών	E31
Σε ποιον απευθύνονται	E32
Η βιβλιοθήκη στην ευρύτερη μόρφωση	E33
Εκπαιδευτικά προγράμματα βιβλιοθήκης	E34
Ανάγκες που έχει η βιβλιοθήκη	(προέκυψε στη συνέντευξη)
Αρμοδιότητες	(προέκυψε στη συνέντευξη)
Γενικό εκπαιδευτικό επίπεδο	(προέκυψε στη συνέντευξη)
Επιπλέον γλώσσες που υπάρχουν	(προέκυψε στη συνέντευξη)
Προφίλ αναγνώστη	(προέκυψε στη συνέντευξη)
Χώρος ανάγνωσης	(προέκυψε στη συνέντευξη)

Πίνακας 1. Κεντρικές Θεματικές Ενότητες

4. Αποτελέσματα

4.1. Αποτελέσματα για το δείγμα των ερωτηθέντων

Οι υπεύθυνοι των βιβλιοθηκών είναι ως επί το πλείστον κοινωνικοί λειτουργοί (4/7) και εργάζονται σε αντίστοιχες θέσεις εργασίας στο σωφρονιστικό ίδρυμα (4/7). Ανήκουν όλοι στην κοινωνική υπηρεσία του σωφρονιστικού ιδρύματος, με την οποία συνδέεται η ύπαρξη και η λειτουργία της βιβλιοθήκης. Αυτοί απασχολούνται στη βιβλιοθήκη, καθώς αποτελεί κομμάτι των υπηρεσιακών τους καθηκόντων (4/7) και εργάζονται σ' αυτήν όσα χρόνια εργάζονται και στο ίδρυμα (7/7).

4.2. Αποτελέσματα για τη βιβλιοθήκη

Οι βιβλιοθήκες περιγράφονται ως ευρύτεροι χώροι/υπηρεσίες μέσα στα σωφρονιστικά ιδρύματα -και όχι σαν απλά έπιπλα όπου τοποθετούνται τα βιβλία- και στις περισσότερες περιπτώσεις φιλοξενούνται σε άλλους χώρους του σωφρονιστικού ιδρύματος (βλ. Πίνακα 2). Αυτό συμβαίνει κυρίως λόγω έλλειψης χώρων στα σωφρονιστικά ιδρύματα, αλλά και λόγω επιθυμίας συσχέτισης της βιβλιοθήκης με την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία. Δεν εργάζονται βιβλιοθηκονόμοι, αλλά κρατούμενοι, ενώ δεν χρησιμοποιείται κάποιο καθιερωμένο ή γνωστό σύστημα οργάνωσης και ταξινόμησης, αλλά τα συστήματα προσαρμόζονται στις ανάγκες των βιβλιοθηκών (βλ. Πίνακα 2).

Τα περισσότερα σωφρονιστικά ιδρύματα δεν πραγματοποιούν εκδηλώσεις στο χώρο όπου στεγάζεται η βιβλιοθήκη. Όσες βιβλιοθήκες πραγματοποιούν εκδηλώσεις στο χώρο τους εστιάζουν σε θεατρικές παραστάσεις, σε λέσχες βιβλίου και λέσχες συζητήσεων. Ακόμα και αυτές οι εκδηλώσεις, βέβαια, γίνονται με μικρή συχνότητα. Σκοπός των εκδηλώσεων αυτών είναι η προώθηση της εκπαίδευσης, αλλά και μια ευκαιρία να «ζωτανέψει η φυλακή». Δανεισμός βιβλίων γίνεται μόνο στους σωφρονιστικούς υπαλλήλους και όχι στο εξωτερικό κοινό. Δεν υπάρχει γραπτή πολιτική λειτουργίας, κυρίως λόγω άλλων προτεραιοτήτων των υπεύθυνων των βιβλιοθηκών, μιας και είναι και κοινωνικοί λειτουργοί (όπως, για παράδειγμα, διεξαγωγή εκδηλώσεων εκτός της βιβλιοθήκης, προώθηση των προγραμμάτων απεξάρτησης, επανένταξης και εκπαίδευσης κ.λπ.) (βλ. Πίνακα 2).

Θεματικές Ενότητες	Αριθμός ερωτηθέντων/ Πλήθος απαντήσεων	Απαντήσεις
Χώρος βιβλιοθήκης	6/7	Αποκλειστικός χώρος βιβ/κης (2) Προαύλιο κρατουμένων (1) Χώρος εκδηλώσεων (1) Δύο διαφορετικές βιβλιοθήκες (1) Τραπεζαρία (1) Γραφείο κοινωνικής υπηρεσίας (1)
Κριτήρια επιλογής χώρου βιβ/κης	7/7	Δεν υπάρχει άλλος διαθέσιμος χώρος (2) Συσχετισμός με άλλο χώρο (3) <ul style="list-style-type: none"> • Χώρος εκδηλώσεων (2) • Σχολείο (1) Μη ύπαρξη ελέγχου, άμεση πρόσβαση (1) Δεν γνωρίζει τα κριτήρια (1)
Ύπαρξη βιβλιοθηκονόμου	7/7	Όχι (6) Ναι (στο παρελθόν) (1)
Υπεύθυνος Δανεισμών	7/7	Κρατούμενος (5) Υπάλληλοι κοινωνικής υπηρεσίας (1) Υπάλληλοι κοινωνικής υπηρεσίας και κρατούμενοι (1)

Μέθοδος οργάνωσης	7/11	Διαμόρφωση σύμφωνα με τις ανάγκες (7) Ευθύνη των κρατουμένων (2) Ευθύνη των υπαλλήλων (2) • Βάση Δεδομένων σε Microsoft Access (1) • Σύμφωνα με οδηγούς για συστήματα βιβ/κης (1)
Εκδηλώσεις στη βιβ/κη	7/7	Όχι (4) • Σε άλλο χώρο (2) • Καθόλου (2) Ναι (3)
Γεγονότα (εκδηλώσεις) στη βιβ/κη	3/9	Θεατρικές παραστάσεις (3) Λέσχη βιβλίου και ανάγνωσης (2) Συμβουλευτική απεξάρτησης (1) Κινηματογραφικές προβολές (1) Ομιλίες (1) Συναυλίες (1)
Συχνότητα εκδηλώσεων γενικά	2/2	50 εκδηλώσεις / χρόνο (1) Αραιή συχνότητα (1)
Αιτία εκδηλώσεων στη βιβ/κη	3/3	Προώθηση εκπαίδευσης και ανάγνωσης (2) Μοναδικός διαθέσιμος χώρος (1)
Γραπτή πολιτική λειτουργίας	7/7	Όχι (7)

Πίνακας 2. Αποτελέσματα για τη βιβλιοθήκη

4.3. Αποτελέσματα για τη συλλογή

Ο μέσος όρος αριθμού τεκμηρίων για κάθε βιβλιοθήκη είναι 3.500 έως 4.000 βιβλία (βλ. Πίνακα 3). Η κεντρικότερη θεματική κατηγορία είναι η λογοτεχνία και ακολουθούν η ψυχολογία και η θρησκεία, για εμφύχωση των κρατουμένων, «*κάτι για να τους δίνει δύναμη*», όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε για τα βιβλία ψυχολογίας. Η συλλογή έχει ξενόγλωσσα βιβλία, αλλά όχι στις μητρικές γλώσσες των αλλοδαπών κρατουμένων, που αποτελούν και την πλειοψηφία των κρατουμένων στα σωφρονιστικά ιδρύματα. Μερικοί εργαζόμενοι της κοινωνικής υπηρεσίας ανέλαβαν την πρωτοβουλία να βρουν ξενόγλωσσα βιβλία μέσα από χρονοβόρες διαδικασίες. Η πρόσκτηση του υλικού γίνεται κυρίως μέσα από δωρεές και δεν υπάρχουν κριτήρια για τον εμπλουτισμό της συλλογής με υλικό που θα είναι κατάλληλο για τους χρήστες της βιβλιοθήκης. Επιλογή τεκμηρίων υφίσταται στις περισσότερες βιβλιοθήκες και σχετίζεται κυρίως με τον αποκλεισμό υλικού που έχει σεξουαλικό, βίαιο και προσηλυτιστικό περιεχόμενο. Δεν υπάρχει πρόσβαση σε ψηφιακές πηγές πληροφόρησης λόγω έλλειψης υπολογιστών, αλλά και λόγω σχετικής απαγόρευσης από τους εσωτερικούς κανονισμούς και τον νόμο. Μερικοί υπεύθυνοι βιβλιοθηκών ενημερώνουν τους κρατούμενους για τα νέα αποκτήματα της συλλογής με τη δημιουργία ραφιού νέων προσκτήσεων ή ανανέωσης του έντυπου καταλόγου (βλ. Πίνακα 3).

Θεματικές Ενότητες	Αριθμός ερωτηθέντων/ Πλήθος απαντήσεων	Απαντήσεις
Αριθμός τεκμηρίων	7/7	12.000 (1) 2.000 (1) 5.000 (1) 550 (1) 200 (1) 6.000 βιβλία + 500 περιοδικά (1) 500 (1)
Θεματικές κατηγορίες	7/29	Λογοτεχνία, πολλά (7) Θρησκευτικά, αρκετά (5) Ψυχολογία, αρκετά (4) Εγκυκλοπαίδειες και πληροφοριακό υλικό, σχετικά αρκετά (4) Νομική και Πολιτική επιστήμη, μέτρια (2) Αρχαία ελληνική γραμματεία, λίγα (2) Φυσική και γεωγραφία, λίγα (2) Υγεία, λίγα (2) Σχολικά, λίγα (1)
Επιπλέον γλώσσες που υπάρχουν (στοιχείο που προέκυψε κατά τις συνεντεύξεις)	4/13	Αγγλικά πολλά (2) Γερμανικά αρκετά(2) Γαλλικά αρκετά (2) Ισπανικά αρκετά (2) Αλβανικά αρκετά (1) Ρουμάνικα λίγα (1) Τούρκικα λίγα (1) Φαρσί λίγα (1) Βουλγάρικα λίγα (1)
Ανάγκη για ξενόγλωσσα βιβλία: αποτελέσματα και περιγραφή (στοιχείο που προέκυψε κατά τις συνεντεύξεις)	4/6	Πολλοί αλλοδαποί κρατούμενοι (3) Ελάχιστη συμμετοχή σε λέσχες ανάγνωσης και σε εκδηλώσεις της βιβ/κης (1) Πρωτοβουλία για εξασφάλιση ξενόγλωσσων βιβλίων (2)
Πρόσκτηση	7/13	Δωρεές (7) Διαδανεισμός (1) Αγορά (1) Πρωτοβουλίες για περισσότερες προσκτήσεις (3) Υποχρηματοδότηση (1)
Κριτήρια εισαγωγής υλικού και προτιμήσεις	7/10	Κανένα (5) Ηλικιακή ομάδα (2) Συνεργασία με κρατούμενους για καλύτερη επιλογή (1) Επιθυμία για ενασχόληση με την κατάλληλη εισαγωγή υλικού (2) <ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη χρόνου (2) • Έλλειψη προσωπικού (1)

Λογοκρισία	7/9	Καμία (4) Βίαιο και σεξουαλικό περιεχόμενο (3) Παραθρησκευτικό και προσηλυτιστικό περιεχόμενο (2)
Ψηφιακή Πρόσβαση	7/23	Όχι (7) Απαγόρευση από κανονισμό και νόμο (6) Ύπαρξη Η/Υ (2) Πρόσβαση στο διαδίκτυο μέσω του σχολείου (2) Επιθυμία για πρόσβαση, δυσκολίες λόγω ασφάλειας (2) Μη ύπαρξη Η/Υ θεωρείται έλλειψη για βιβ/κη (2) Μεγαλύτερη επισκεψιμότητα στη βιβ/κη με την ύπαρξη Η/Υ (1) Στο μέλλον, με την ίδρυση του σχολείου (1)
Ενημέρωση για νέα αποκτήματα	7/7	Καμία (3) Ράφι με νέα αποκτήματα (2) Συνεννόηση με υπεύθυνο κρατούμενο (2)

Πίνακας 3. Αποτελέσματα για τη συλλογή της βιβλιοθήκης.

4.4. Αποτελέσματα για τους κρατούμενους και τη σχέση τους με τη βιβλιοθήκη

Κάθε χρόνο, τα σωφρονιστικά ιδρύματα υποδέχονται κατά μέσο όρο 2.500 κρατούμενους (βλ. Πίνακα 4). Αυτοί, όπως προκύπτει από την ανάλυση των δεδομένων, είναι χαμηλού μορφωτικού επιπέδου και λίγοι θα τελειώσουν την υποχρεωτική εκπαίδευση κατά τη διάρκεια παραμονής τους στο σωφρονιστικό ίδρυμα, ενώ ακόμα λιγότεροι θα ολοκληρώσουν την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Λίγοι εξ αυτών επισκέπτονται τη βιβλιοθήκη, ενώ οι υπόλοιποι την επισκέπτονται σε τακτά χρονικά διαστήματα. Οι αιτίες εξαιτίας των οποίων η πλειοψηφία δεν επισκέπτεται τη βιβλιοθήκη είναι κυρίως η έλλειψη ξενόγλωσσων βιβλίων, ο αναλφαβητισμός, οι συνθήκες κράτησης και τα προσωπικά προβλήματα των κρατουμένων, δηλαδή ζητήματα υψηλότερης προτεραιότητας γι' αυτούς. Η βιβλιοθήκη δεν παρέχει εκπαιδευτικά προγράμματα και, ως εκ τούτου, δεν συνεισφέρει στην εκπαίδευση των κρατουμένων (βλ. Πίνακα 4).

Θεματικές Ενότητες	Αριθμός ερωτηθέντων/ Πλήθος απαντήσεων	Απαντήσεις
Αριθμός κρατουμένων / ετησίως	4/4	8.500 (1) 500 (1) 811 (1) 350 (1)
Υποχρεωτική εκπαίδευση κατά τη διάρκεια εξέτισης της ποινής	6/9	ΣΔΕ (1) Σχολείο, ανήλικοι κρατούμενοι (2) Μεμονωμένες περιπτώσεις (2) «Μικρά ποσοστά» (3) Όχι (1)
Τριτοβάθμια εκπαίδευση κατά τη διάρκεια εξέτισης της ποινής	4/4	Μεμονωμένες περιπτώσεις (2) «Μικρό ποσοστό» (1) Όχι (1)

Γενικό μορφωτικό επίπεδο (στοιχείο που προέκυψε κατά τις συνεντεύξεις)	5/12	Γυμνάσιο, αρκετοί (4) Δημοτικό, πολλοί (3) Οργανικά αναλφάβητοι, αρκετοί (2) Λύκειο, λίγοι (1) Τριτοβάθμια εκπαίδευση, ελάχιστοι (2)
Επισκευσιμότητα, γενικά	6/6	437/έτος (1) 100/έτος (1) 15/μήνας (1) 10/βδομάδα (1) 1/5 (1) «Ελάχιστου» (1)
Επισκευσιμότητα, ημέρα	5/5	35 (1) 25 (1) «Μικρό ποσοστό» (1) 10 (1) «Μπορεί και κανένας» (1)
Αιτίες μη επισκευσιμότητας	6/16	Προσωπικά προβλήματα και προτεραιότητες (4) Αναλφαβητισμός (4) Έλλειψη ξενόγλωσσων βιβλίων (4) Συνθήκες κράτησης (4) <ul style="list-style-type: none"> • Είδος φυλακής → εργασία (2) • Εμπιστοσύνη σε Έλληνες κρατούμενους για εργασία → δημιουργία μικρού κοινού βιβ/κης (1) • Αντίξοο περιβάλλον από άλλους κρατούμενους και σωφρονιστικούς υπαλλήλους (1)
Βοήθεια βιβ/κης στην εκπαίδευση	7/7	Όχι (5) <ul style="list-style-type: none"> • Η εκπαίδευση είναι προσωπική επιλογή (3) • Οι αναγνώστες δεν ταυτίζονται με τους εκπαιδευόμενους (1) Ναι (1) (+ΣΔΕ) (1)
Επιθυμία συνέχισης σπουδών	7/8	Ναι (7) <ul style="list-style-type: none"> • Παροχή εκπαιδευτικών προγραμμάτων από τα ΣΙ (4) • Θετικά προσκείμενοι κρατούμενοι (2) • Ναι, αλλά υπάρχει πρόβλημα με τη γραφειοκρατία (2)
Βοήθεια βιβ/κης στην γενικότερη επιμόρφωση	7/12	Ναι (6) <ul style="list-style-type: none"> • Διεύρυνση πνεύματος (5) Όχι, ελεύθερος χρόνος (1)
Εκπαιδευτικά προγράμματα μέσω βιβ/κης	7/7	Όχι (7)

<p>Προφίλ αναγνώστη²</p>	<p>2/3</p>	<p><i>A. Είναι περίεργος, είναι παράξενος, ίσως να θεωρηθεί και δείγμα αδυναμίας ακόμα και να γίνει περισσότερο ευάλωτος σε προσπάθειες χειραγώγησης ή εκμετάλλευσης. Πρέπει να 'ναι πολύ συγκροτημένο άτομο να 'χει ένα προφίλ σκληρού ήδη που τον προστατεύει για να μπορεί να διαβάσει έτσι όλη μέρα, να κυκλοφορεί μ' ένα βιβλίο χωρίς να θεωρηθεί εύκολος στόχος, υποδεέστερος για σχόλια και εκμετάλλευση.</i></p> <p><i>B. Άνθρωποι όντως πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, οι οποίοι μπαίνουν και σε διαδικασία να ταξινομήσουν τα βιβλία, να διαβάσουν. Γράφουν οι ίδιοι πράγματα [...] Προσπαθούσαν μόνοι τους. Διάβαζαν, έγραφαν.</i></p>
-------------------------------------	------------	---

Πίνακας 4. Αποτελέσματα για τους κρατούμενους και τη σχέση τους με τη βιβλιοθήκη

5. Συμπεράσματα

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, οι υπάλληλοι που εργάζονται στις βιβλιοθήκες των σωφρονιστικών ιδρυμάτων δεν είναι βιβλιοθηκονόμοι, εν αντιθέσει με το εξωτερικό, που στις ίδιες θέσεις απασχολούνται μόνο βιβλιοθηκονόμοι (Field, 2008; Moselle, 2007). Οι βιβλιοθήκες αυτές στελεχώνονται από εργαζομένους των σωφρονιστικών ιδρυμάτων άλλων ειδικοτήτων (π.χ. κοινωνικούς λειτουργούς) ως μέρος των καθηκόντων τους, γεγονός που συνάδει με τους Moselle (2007) και Field (2008), οι οποίοι αναφέρουν ότι η ανάπτυξη των βιβλιοθηκών των σωφρονιστικών ιδρυμάτων επαφίεται στις προσπάθειες και στην εργασία μεμονωμένων ατόμων.

Οι εργασίες που πραγματοποιούνται στη βιβλιοθήκη (π.χ. εμπλουτισμός συλλογής, δανεισμός) αποσκοπούν περισσότερο στη διατήρηση της υπάρχουσας κατάστασης δεδομένης της ελλιπούς στελέχωσης των βιβλιοθηκών με επαγγελματίες του είδους, αλλά και της έλλειψης διαθέσιμου χρόνου από τους εργαζομένους. Πράγματι, οι Curry et al. (2003) και White et al. (2006) αναφέρουν πως οι βιβλιοθήκες των σωφρονιστικών ιδρυμάτων λειτουργούν υποτυπώδως και αρκούνται στο να διαθέτουν έντυπο υλικό στους χρήστες - κρατούμενους, δίχως την απαραίτητη εκπαίδευση του προσωπικού και τις παροχές που προσφέρουν οι δημόσιες βιβλιοθήκες.

Επιπλέον, η μη ύπαρξη πολιτικής λειτουργίας της βιβλιοθήκης οδηγεί στην αδυναμία εμπλουτισμού της συλλογής με τα κατάλληλα και απαιτούμενα τεκμήρια, παρόλο που η θεσμοθέτησή της καθορίζεται από τον ισχύοντα Σωφρονιστικό Κώδικα (Άρθρο 37, Παράγραφος 5). Ως εκ τούτου, παρατηρήθηκε σαφής έλλειψη ξενόγλωσσων βιβλίων και ταυτόχρονη ανάπτυξη της αντίστοιχης ελληνόγλωσσης συλλογής, με συνέπεια να καθίστανται μη λειτουργικές αυτές οι βιβλιοθήκες.

Το υπάρχον κοινό αυτού του είδους των βιβλιοθηκών την επισκέπτεται συχνά, γεγονός που συνάδει με τα αντίστοιχα αποτελέσματα της Lehmann (1999). Η βιβλιοθήκη αποτελεί ένα σημείο αναφοράς για τους κρατούμενους των σωφρονιστικών ιδρυμάτων. Μάλιστα, λίγες είναι εκείνες οι βιβλιοθήκες οι οποίες θα διευρύνουν το κοινό τους σε εξωτερικούς χρήστες (π.χ. οικογένειες κρατουμένων), όπως χαρακτηριστικά επιβεβαιώνει και η Οικονομοπούλου (1995).

Όπως προκύπτει, η βιβλιοθήκη δεν έχει «κατακτήσει» μέσα στο σωφρονιστικό ίδρυμα τον δικό της χώρο. Μια οποιαδήποτε άλλη βιβλιοθήκη (π.χ. δημοτική, σχολική) χαρακτηρίζεται από το δικό της μοναδικό, ευάερο και ευήλιο κτήριο, καθώς και από την εύκολη πρόσβαση στον χώρο και στο διαδίκτυο. Ακόμα και στις περιπτώσεις που η βιβλιοθήκη στεγάζεται σε ευρύχωρους χώρους εκδηλώσεων, δεν διασφαλίζεται η άμεση πρόσβαση στη συλλογή, μιας και ο χώρος είτε δεν ανήκει αποκλειστικά στη βιβλιοθήκη είτε απαιτείται χρονοβόρα διαδικασία έγκρισης πρόσβασης σ' αυτήν. Ως αποτέλεσμα, οι κρατούμενοι παραμένουν αποκλεισμένοι από την πληροφορία και τη γνώση. Η ίδια κατάσταση παρατηρείται και στις βιβλιοθήκες των σωφρονιστικών ιδρυμάτων του εξωτερικού. Ειδικότερα, οι Field (2008) και Curry et al. (2003) περιγράφουν τη μέση βιβλιοθηκή σωφρονιστικού ιδρύματος με μικρούς χώρους και δίχως πρόσβαση στο διαδίκτυο.

² Η περιγραφή του αναγνώστη δεν προκύπτει μόνο από αυτόν τον κωδικό που αναφέρεται, αλλά και επαγωγικά, από τις περιγραφές των υπευθύνων για τα άτομα που δεν επισκέπτονται τη βιβλιοθήκη, καθώς και από τις θεματικές κατηγορίες των βιβλίων στη συλλογή τους.

Τα περισσότερα σωφρονιστικά ιδρύματα δεν λαμβάνουν επαρκή κονδύλια, όπως αναφέρει και ο Σχίζας (2013), ενώ ο εμπλουτισμός της συλλογής επαφίεται σχεδόν εξ ολοκλήρου στις δωρεές. Ως εκ τούτου, οι ανάγκες των κρατουμένων σε συγκεκριμένο πληροφοριακό υλικό δεν μπορούν να καλυφθούν αποτελεσματικά. Ποικίλοι Οργανισμοί (IFLA, 1994; UNESCO, 1994) και ερευνητές (Clark, 1983; Singer, 2003) αναφέρουν τη δημόσια βιβλιοθήκη ως διαμεσολαβητή στον εμπλουτισμό της συλλογής των βιβλιοθηκών των σωφρονιστικών ιδρυμάτων. Δυστυχώς στην Ελλάδα οι δημόσιες βιβλιοθήκες δεν υιοθετούν αντίστοιχο ρόλο. Ο διαδανεισμός αναφέρεται από τους Constanzo, Montecchi & Derhemi (2011) ως ένας άλλος τρόπος εμπλουτισμού της συλλογής αυτών των βιβλιοθηκών, πρακτική που δυστυχώς δεν υιοθετούν οι ελληνικές βιβλιοθήκες των σωφρονιστικών ιδρυμάτων.

Όπως προκύπτει από την έρευνα, ο μέσος αναγνώστης-κρατούμενος είναι ένα άτομο χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, που γνωρίζει όμως ανάγνωση της ελληνικής γλώσσας σε ικανοποιητικό επίπεδο, ώστε να διαβάσει και να κατανοήσει ένα βιβλίο. Το άτομο αυτό έχει διάθεση για μόρφωση, και επιθυμεί μ' αυτόν τον τρόπο να επιτύχει την επανένταξή του. Διαβάζει βιβλία που του «δίνουν δύναμη» και έχει ξεπεράσει τις δυσκολίες προσαρμογής στο περιβάλλον του σωφρονιστικού ιδρύματος.

Τέλος, διαπιστώθηκε πως ο συσχετισμός της βιβλιοθήκης με την εκπαίδευση απουσιάζει, καθώς η επιθυμία των κρατουμένων για συνέχιση των σπουδών τους δεν ταυτίζεται με τη χρήση της βιβλιοθήκης, γεγονός που συνάδει με τα ευρήματα του Field (2008). Εν τούτοις, η χρήση της βιβλιοθήκης οδηγεί στη γενικότερη επιμόρφωση και τη διεύρυνση των οριζόντων των κρατουμένων που επιτυγχάνεται μέσω της ανάγνωσης.

6. Προτάσεις

Η έρευνα αυτή έχει επιπτώσεις στη βιβλιοθηκονομική κοινότητα, η οποία καλείται να αντιληφθεί την κατάσταση και να διεκδικήσει με δυναμικότερο και αμεσότερο τρόπο τις θέσεις εργασίας σ' αυτό το είδος βιβλιοθηκών με τα μοναδικά χαρακτηριστικά λειτουργίας, αλλά και τις μοναδικές πληροφοριακές ανάγκες των χρηστών τους. Οι υπεύθυνοι των σωφρονιστικών ιδρυμάτων οφείλουν να συνειδητοποιήσουν τη σπουδαιότητα του ρόλου που διαδραματίζει η βιβλιοθήκη στην προώθηση της εκπαίδευσης, μόρφωσης, αλλά και επανένταξης των κρατουμένων στην κοινωνία. Η βιβλιοθήκη των σωφρονιστικών ιδρυμάτων οφείλει να διεκδικήσει τη θέση της μέσα στις εργασίες και λειτουργίες της φυλακής. Η διαμόρφωση πολιτικής λειτουργίας θα συμβάλει αποφασιστικά στην ισχυροποίηση της θέσης της, αλλά και στην επίτευξη του στόχου της για την αποτελεσματική ικανοποίηση των πληροφοριακών αναγκών των χρηστών της.

Οι περιορισμοί της έρευνας αφορούν το είδος του δείγματος, μιας και, παρόλο που ο αριθμός των συνεντεύξεων, αλλά και η διάρκεια αυτών ήταν ικανοποιητική, πραγματοποιήθηκαν με μη βιβλιοθηκονόμους, και άρα, ενδεχομένως, δεν μπορούσαν να περιγράψουν όλες τις διαστάσεις του προβλήματος. Η γραφειοκρατία που έπρεπε να ξεπεραστεί για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων ήταν ένας ακόμα παράγοντας που απέτρεψε πολλούς υπευθύνους βιβλιοθηκών να παραχωρήσουν συνεντεύξεις.

Από τα παραπάνω, καθίσταται επιτακτική περισσότερο από κάθε άλλη φορά η ανάγκη ύπαρξης οργανικής θέσης βιβλιοθηκονόμου, προκειμένου να δοθεί η ευκαιρία να αναπτυχθεί η βιβλιοθήκη με τη βοήθεια ενός επαγγελματία. Η πραγματοποίηση προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας θα συμβάλει στο να μάθουν οι κρατούμενοι να χρησιμοποιούν τη βιβλιοθήκη, τις πηγές πληροφόρησης που τους δίνονται από το σχολείο ή/και μέσα στο σωφρονιστικό ίδρυμα. Είναι σαφές πως οι βιβλιοθήκες των σωφρονιστικών ιδρυμάτων υπολειτουργούν, γεγονός που μπορεί να αντιστραφεί με την υιοθέτηση προτύπων βάσει των οποίων λειτουργούν και πολλές δημόσιες βιβλιοθήκες.

Μελλοντικά, κρίνεται αναγκαίο να διερευνηθούν οι πληροφοριακές ανάγκες των κρατουμένων για την αποτελεσματικότερη ανάπτυξη της συλλογής, αλλά και για την προσφορά των κατάλληλων πληροφοριακών υπηρεσιών. Ενδεχομένως, οι υπηρεσίες αυτές θα μπορούσαν να προσφέρονται από τις δημοτικές βιβλιοθήκες, μιας και το νομοθετικό πλαίσιο προϋποθέτει μια τέτοιου είδους θυγατρική σχέση δημοτικής-σωφρονιστικής βιβλιοθήκης. Τα οφέλη είναι πολλαπλά και αφορούν τόσο τον εμπλουτισμό της συλλογής της σωφρονιστικής βιβλιοθήκης και την αύξηση της πρόσβασης σε ποικίλο περιεχόμενο με μηδενικό χρηματικό κόστος, όσο και την ανάδειξη της συμβολής των δημοτικών βιβλιοθηκών στον σωφρονισμό, αλλά και στο κοινωνικό γίγνεσθαι.

Προκειμένου να ευαισθητοποιηθεί το κοινό, η επιστημονική κοινότητα, καθώς και όλοι οι σχετιζόμενοι με τις βιβλιοθήκες, σε οποιαδήποτε ειδικότητα και αν ανήκουν, παρουσιάζονται, στον Πίνακα 5, τα ερωτήματα που προέκυψαν τόσο από την παρούσα έρευνα, όσο και από σύγχρονες έρευνες του εξωτερικού, αλλά και της Ελλάδας (Σχίζας, 2013), συνοδευόμενα από σχετικές αναφορές ερευνητών που παρουσιάζονται στη βιβλιογραφική επισκόπηση. Πραγματοποιείται προσπάθεια, ώστε αφενός να αναδειχθεί το επιστημονικό κομμάτι που κάλυψε η παρούσα έρευνα, αφετέρου να φανούν τα ερευνητικά ερωτήματα που απασχολούν τους ερευνητές στο εξωτερικό και στην Ελλάδα, σχετικά με τη λειτουργία των βιβλιοθηκών των σωφρονιστικών ιδρυμάτων.

Ερωτήματα	Ερευνητές με σχετικά αποτελέσματα
Προσωπικό	Curry et al. (2003), White et al. (2006)
Χρήστες	Curry et al. (2003)
Συλλογή	Curry et al. (2003)
Υποχρηματοδότηση	White et al. (2006), Σχίζας (2013), Παρούσα έρευνα
Αντίκτυπο εφαρμογής σχετικής νομοθεσίας	White et al. (2006), Moselle (2007)
Κτηριακές εγκαταστάσεις	White et al. (2006), Παρούσα έρευνα
Συσχετισμός βιβ/κης με εκπαιδευτικές διαδικασίες	White et al. (2006), Moselle (2007), Παρούσα έρευνα
Αγορές	Curry et al. (2003)
Διαδανεισμός	Curry et al. (2003), Παρούσα έρευνα
Δωρεές	Curry et al. (2003), Σχίζας (2013), Παρούσα έρευνα
Εργαζόμενοι βιβλιοθηκονόμοι	White et al. (2006)
Εργαζόμενοι κρατούμενοι	Curry et al. (2003), Σχίζας (2013), Παρούσα έρευνα
Εργαζόμενοι υπάλληλοι	Curry et al. (2003), White et al. (2006), Παρούσα έρευνα
Πρόσβαση στο διαδίκτυο	Curry et al. (2003), Παρούσα έρευνα
Δανεισμός υλικού εκτός από βιβλία	Curry et al. (2003)
Μέθοδος οργάνωσης	Παρούσα έρευνα
Εκδηλώσεις στη βιβλιοθήκη	Παρούσα έρευνα
Γραπτή πολιτική λειτουργίας	Παρούσα έρευνα
Ανάγκη για ξενόγλωσσα βιβλία	Παρούσα έρευνα
Κριτήρια εισαγωγής υλικού: προτιμήσεις, απόρριψη	Παρούσα έρευνα
Επισκευσιμότητα	Παρούσα έρευνα
Συσχετισμός βιβλιοθήκης με γενική επιμόρφωση	Παρούσα έρευνα
Προφίλ αναγνώστη	Παρούσα έρευνα

Πίνακας 5. Ερωτήματα σχετικών ερευνών και οι ερευνητές με τα σχετικά αποτελέσματα

7. Βιβλιογραφικές αναφορές

7.1. Ξενόγλωσσες βιβλιογραφικές αναφορές

- Allen, B. (1996). *Information tasks: toward a User-Centered approach to Information Systems*. Orlando: Academic Press Inc.
- Clark, Robert L., J. (1983). Political Factors Influencing Library Involvement in Adult Learning. *Library Trends*, 31(4), 655–668. Retrieved 12/11/2014, from <https://www.ideals.illinois.edu/handle/2142/7282>
- Costanzo, E. (2003). “ABC” and the Italian prison libraries. In *69th IFLA Council and General Conference. World library and information congress, 1-9 August 2003*. Berlin. Retrieved 12/11/2014, from <http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/052e-Costanzo.pdf>
- Costanzo, E., Montecchi, G., & Derhemi, E. (2011). Prison Libraries in Italy. *Library Trends*. doi:10.1353/lib.2011.0003
- Curry, A., Wolf, K., Boutilier, S. & Chan, H. (2003). Canadian Federal Prison Libraries: A National Survey. *Journal of Librarianship & Information Science*, 35(3), 141–152. doi:10.1177/0961000603353002
- Field, P. (2008). *An examination of adult literacy materials & schemes in English prison & the role of the prison library in their provision & evaluation*. University of Sheffield. Retrieved 12/11/2014, from http://dagda.shef.ac.uk/dispub/dissertations/2007-08/External/Field_Peter_MALib.pdf
- IFLA, & UNESCO. (1994). Η Διακήρυξη των IFLA/UNESCO για τη Δημόσια Βιβλιοθήκη. Retrieved 12/11/2014, from http://archive.ifla.org/VII/s8/unesco/Public_Library_Manifesto-gr.pdf
- Ings, C. & Joslin, J. (2011). Correctional Service of Canada Prison Libraries from 1980 to 2010. *Library Trends*, 59(3), 386–408. doi:10.1353/lib.2011.0002
- Lara, N. (2010). *Education in Prisons*. CIVITAS Institute for the Study of Civil Society. Retrieved 12/11/2014, from <http://www.civitas.org.uk/crime/factsheet-EducationinPrisons.pdf#3>
- Lehmann, V. (1999). Prison Librarians Needed: A Challenging Career for Those with the Right Professional & Human Skills. In *65th IFLA Council and General Conference, 20-28 August*. Bangkok. Retrieved 04/11/14, from <http://eric.ed.gov/?q=prison+library&ft=on&id=ED441462>
- Mann, S. & Richards, K. (2011). *Research methods: introduction to qualitative research*. Retrieved 04/11/2014, from http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/al/degrees/ma/core/research_methodology/ma_introduction_to_qualitative_research_sm_kr.pdf
- Moselle, T. (2007). *Prison service librarians: changing roles...changing information needs? A study of the impact of the 2005 Offender Library Learning & Information Specification on the information needs of prison service librarians*. London: City University. Retrieved 12/11/2014, from <http://staff.city.ac.uk/~sbbf700/dissertations/SOI/index.html>
- Prisoners’ Right to Read. An Interpretation of the Library Bill of Rights. (2010). Retrieved 04/11/2014, from <http://www.ifmanual.org/prisoners>
- Services & Responsibilities of Libraries (Old Number 52.2). (2014) Retrieved 04/11/2014, from <http://www.ala.org/aboutala/governance/policymanual/updatedpolicymanual/section2/52libsvcsandrespon#B.8.2>
- Singer, G. (2000). Prison Libraries inside out. *Education Libraries*, 24(1), 11–16. Retrieved 12/11/2014, from <http://units.sla.org/division/ded/educationlibraries/24-1.pdf#10>
- The Prison Library Service. (2012). Retrieved 12/11/2014, from <http://www.justice.gov.uk/downloads/offenders/psipso/psi-2011/psi-45-2011-prison-library-service.doc>
- White, R., Halsey, K., Martin, K. & Jones, M. (2006). *Implementation of the New Prison Library Specification*. National Foundation for Educational Research: Research Report 748, DfES. Retrieved 12/11/2014, from <http://dera.ioe.ac.uk/6410/2/RR748.pdf>
- Wilkins, B. (1977). The correctional facility library: history & standards. *Library Trends*, 26(1), 119-124. Retrieved 12/11/2014, from https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6949/librarytrendsv26i1i_opt.pdf?sequence=1

7.2. Ελληνόγλωσσες βιβλιογραφικές αναφορές

- Βατοπούλου, Μ. (1994). Βιβλιοθήκη σε φυλακή και κινητή βιβλιοθήκη. *Βιβλιοθήκες Και Πληροφόρηση*, 10-11(7-8), 5. Retrieved 12/11/2014, from <http://lekythos.library.ucy.ac.cy/bitstream/handle/10797/12233/10-11teuxos032.pdf>
- Ν. 2776/1999: Σωφρονιστικός Κώδικας (ΦΕΚ 291/Α/24-12-1999).
- Οικονομοπούλου, Χ. (1995). Βιβλιοθήκη στη φυλακή: Πολιτιστική παρέμβαση και θεραπεία περιβάλλοντος - Δημιουργία βιβλιοθήκης στην Κασσαβέτεια. *Βιβλιοθήκες και Πληροφόρηση*, 13(12), 2. Retrieved 12/11/2014, from <https://lekythos.library.ucy.ac.cy/bitstream/handle/10797/12283/12-13teuxos030.pdf?sequence=1>
- Σύσταση Rec(2006)2 της Επιτροπής των Υπουργών των Κρατών-μελών σχετική με τους Ευρωπαϊκούς Σωφρονιστικούς Κανόνες. (2006). Retrieved 12/11/2014, from <http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/EPR/EPRGreek.pdf>
- Σχίζας, Π. (2013). *Αγροτικές φυλακές* (Διδακτορική Διατριβή). Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Retrieved 12/11/2014, from <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/28700#page/1/mode/2up>

Ευγενία Βιλλιώτη

Η Ευγενία Βιλλιώτη απέκτησε το πτυχίο της στο Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας & Συστημάτων Πληροφόρησης του ΤΕΙ Αθήνας, τον Οκτώβριο του 2014. Είναι υποψήφια μεταπτυχιακή φοιτήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του ΕΚΠΑ στον τομέα της Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής. Τα ακαδημαϊκά ενδιαφέροντά της εμπίπτουν στους τομείς της πληροφοριακής παιδείας, του παιδαγωγικού ρόλου της βιβλιοθήκης και του βιβλιοθηκονόμου, καθώς και στις βιβλιοθήκες των σωφρονιστικών ιδρυμάτων.

Ευγενία Βασιλακάκη

Η Ευγενία Βασιλακάκη απασχολείται ως Επιστημονική και Εργαστηριακή Συνεργάτης στο Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης στο ΤΕΙ Αθήνας. Έχει ανακηρυχθεί διδάκτορας το 2011 από το Manchester Metropolitan University και έλαβε το μεταπτυχιακό της τίτλο από το Ιόνιο Πανεπιστήμιο και το Τμήμα Αρχειονομίας και Βιβλιοθηκονομίας. Διδάσκει τα μαθήματα Εισαγωγή στη Βιβλιοθηκονομία, Διαχείριση Αρχειακών Εγγράφων, Υπηρεσίες Πληροφόρησης και Βιβλιογραφία μεταξύ άλλων. Έρευνά της έχει δημοσιευθεί στα περιοδικά “Information Research”, “The International Information & Library Review”, “New Library World” και “Library & Information Science Research”.